

ტურიზმის განვითარების ასპექტები სამხრეთ კავკასიაში - წარსული და აწმყო

თამარაშვილი თამარ

იაკობ გოგებაშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თელავი

DOI: <https://doi.org/10.52340/idw.2023.71>

აბსტრაქტი. სტატიაში „ტურიზმის განვითარების ასპექტები სამხრეთ კავკასიაში წარსული და აწმყო“, გაშუქებულია ტურიზმის განვითარებას ისტორიული ასპექტები კავკასიაში. კავკასიის რეგიონი გამორჩეული იყო და არის მრავალი ტურისტული შესაძლებლობით, იგი ხასიათდება განსაკუთრებული გეოპოლიტიკური მდებარეობით, ტურისტული რესურსების სიუხვით, მრავალფეროვნებით. კავკასიაში ტურიზმის განვითარების ისტორიაზე, თავისებურებებზე წარმოდგენას ვაძლევს საარქივო მასალები, რომლის შესწავლით და გაანალიზებით, ვეცნობით ტურიზმის განვითარების თავისებურებებს კავკასიაში. კერძოდ „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების მთავარი კომიტეტის“ საქმიანობის შესწავლით საშუალება გვძლევს გავეცნოთ საგარეო ურთიერთობებს, უცხოელთა გამოცდილებას, რჩევებს, რეკომენდაციებს, მითითებებს, რაც მნიშვნელოვანი იყო დარგის განვითარებისთვის. დასახელებული კომიტეტი, რეგულარულ კავშირურთიერთობებს ამყარებდა ავსტრია-უნგრეთის, გერმანიის, საფრანგეთის, ბელგიის, იტალიის, შვეიცარიის, ბოსნია-ჰერცეგოვინის წარმომადგენლებთან, მათი გამოცდილების გაზიარება იძლეოდა კავკასიაში ტურიზმის სწორი და სწრაფი განვითარების საფუძველს; საარქივო პირველწყაროებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ საუკუნის წინანდელი რეკლამის ფორმების ნაირსახეობაზე, საინფორმაციო საშუალებებზე, ტურიზმის უსაფრთხოებისა და სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიურ საკითხებზე, რეკლამის ფორმებზე, განთავსების საშუალებებზე, ტრანსპორტის სახეებზე, ტურიზმის ინფრასტრუქტურაზე.

დღეისათვის მრავალი ტურისტული ორგანიზაცია არსებობს, იცვლება დრო, საინფორმაციო ტექნოლოგიები, მაგრამ იგივე რჩება კავკასიის მდებარეობა, მრავალმხრივი საინტერესო ტურისტული პოტენციალი. კავკასიის მშენიერება, ულამაზესი უღელტეხილები, ბუნება, სამხარეულო თუ სტუმართმასპინძლობის ტრადიციები, რაც ყოველთვის იწვევდა უცხოელთა დაინტერესებას; ტურიზმში უცხოელი ექსპერტების რჩევები, რეკომენდაციები, მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციების მიერ ჩამოყალიბებული მოსაზრებები, ადგილობრივ ტურიზმის ექსპერტებთან ერთად, აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ნებისმიერ ქვეყანაში ტურიზმის განვითარებისა და წინსვლისათვის, როგორც ერთი საუკუნის წინასწარ დღეისათვისაც.

საკვანძო სიტყვები: ტურიზმი, კავკასია, ტურისტული რესურსები, ტურისტული ინფრასტრუქტურა, ტურისტული მომსახურება.

ტურიზმის განვითარებას საკმაოდ ხანგრძლივი და საინტერესო ისტორია აქვს, მსოფლიოს ტურისტულ რეგიონებს შორის გამორჩეულია კავკასიის რეგიონი, იგი ხასიათდება განსაკუთრებული გეოპოლიტიკური მდებარეობით, მდიდარი ტურისტული რესურსებით და ღირსშესანიშნაობებით, დიდი ტურისტული პოტენციალით, მრავალი ეთნოსით და რელიგიურ

კონფესიათა სიჭრელით. რუსეთის იმპერიაში, კერძოდ კი კავკასიაში ტურიზმის განვითარების ისტორიაზე, თავისებურებებზე წარმოდგენას გვაძლევს რუსეთის იმპერიის ცენტრალური ხელისუფლების ინიციატივით შექმნილი საერთაშორისო ტურისტული ორგანიზაციის საქმიანობის შესწავლა რომელიც 1912 წელს დაარსდა სახელწოდებით „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების კომიტეტი.“ ორგანიზაციის საქმიანობასთან დაკავშირებული საარქივო მასალები მრავალფეროვანია. ისინი შეიცავს ორგანიზაციის საქმიანობის ამსახველ სხვადასხვა სახის დოკუმენტაციას – სხდომის ოქმებს, მითითებებს, რეკომენდაციებს ტურიზმის სფეროში არსებული ნაკლოვანებების აღმოფხვრის გზებსა და საშუალებებს. დოკუმენტების ანალიზისას აღმოჩნდა რომ, კავკასიაში ტურიზმის განვითარების ხელის შეშლელი პირობების აღმოსაფხვრელად შემუშავებული რეკომენდაციების დიდი ნაწილი დღესაც აქტუალურია და შესაძლებელია მათი პრაქტიკული გამოყენება.

რუსეთის მმართველ წრეებში ითვალისწინებდნენ და სათანადოდ აფასებდნენ კავკასიის ტურისტულ პოტენციალს. ცნობილია, რომ ქვეყანაში, სადაც კარგადაა განვითარებული ტურიზმი, მას თან ახლავს მნიშვნელოვანი ფინანსური შემოსავლების შემოდინება. ხელისუფლებას კარგად ჰქონდა გააზრებული, რომ კავკასია იძლეოდა მრავალფეროვანი ტურისტული ტურების დაგეგმვის შესაძლებლობებს, რასაც შეეძლო სერიოზული შემოსავლები მოეტანა როგორც ტურიზმის წახალისების კომიტეტის, ასევე ადგილობრივი მოსახლეობისათვის. ამასთან „ტურიზმი აღიარებულია სიღარიბის დაძლევის მნიშვნელოვან ფაქტორად, ტურიზმს როგორც უმნიშვნელოვანეს საერთაშორისო ინდუსტრიას შესაბამისი გზების გამონახვით შეუძლია უდიდესი როლი შეასრულოს ღარიბთა რაოდენობის შემცირებაშიც“ . [შუბლაძე, 2006.]

კარგად გათვლილი ტურისტული მარშრუტების დაგეგმვა, მომგებიანი იქნებოდა, კავკასიის, როგორც მთის, ასევე ბარის მოსახლეობისათვის.

კავკასიაში „ტურიზმის წახალისების კომიტეტის“ საქმიანობიდან ჩანს, რომ მისი ხელმძღვანელები დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდნენ უცხოელთა რჩევებს, რეკომენდაციებს ამ დარგის შემდგომი განვითარებისთვის. ამ საკითხების მოწესრიგებით უშუალოდ დაინტერესებული იყო მეფისნაცვლის კანცელარია. „მოგზაურობის და ტურიზმის საკითხები დღის წესრიგში აყენებდა პოლიტიკურ-დიპლომატიურ საკითხებს, რომელთა გადაწყვეტაზეც პასუხისმგებლობა ეკისრებოდათ სამთავრობო დაწესებულებებს“ [მეტრეველი, 2008]. მაშინდელ სამთავრობო დაწესებულებას წარმოადგენდა მეფის კანცელარია, იგი მაქსიმალურად ცდილობდა გაცნობოდა და გაეზიარებინა იმ ქვეყნების გამოცდილება, სადაც ტურიზმი კარგად იყო მოწესრიგებული და განვითარებული. სწორედ ამ მიზნით მთავარმართველის კანცელარია დაუკავშირდა თბილისში მყოფ დასავლეთის სახელმწიფოთა კონსულებს, საზღვარგარეთის: ავსტრია-უნგრეთის, საფრანგეთის, გერმანიის, ბელგიის, შვეიცარიის, იტალიის საელჩოებს. ამ ქვეყნებში უკვე არსებობდა სამთავრობო სისტემა, რომელიც მფარველობდა და ხელს უწყობდა ტურიზმს. კავკასიის ადგილობრივი ხელისუფლების აზრით. მათი გამოცდილება დიდ სარგებელს მოუტანდა ახლადდაარსებულ ორგანიზაციას – „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების კომიტეტს“. მეფისნაცვალი აუცილებელ საჭიროებად მიიჩნევდა ევროპის სახელმწიფოების საელჩოებისთვის დაევალებინათ – დაკავშირებოდნენ საჭირო სამთავრობო დაწესებულებებს და უკვე არსებული ტურიზმის დამხმარე ორგანიზაციების შესახებ შეეგროვებინათ ცნობები. ასევე, მიეწოდებინათ მასალები კერძო ორგანიზაციების კავშირების, სამთავრობო სუბსიდიების და ა.შ. შესახებ [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ. 17].

საარქივო დოკუმენტებიდან ვეცნობით, თუ როგორ დაუკავშირდნენ მეფისნაცვალის კანცელარიიდან ფრანგული ტურისტული კლუბის ხელმძღვანელობას და სთხოვეს გადაეცათ

ზუსტი ცნობები იმაზე, თუ როგორ იყო დაყენებული საფრანგეთში ტურიზმის განვითარების საკითხი და რა მონაწილეობას იღებდა საფრანგეთის მთავრობა ტურიზმის წინსვლა-განვითარების საქმეში. ამასთან დაკავშირებით, მეფისნაცვლის კანცელარიას საფრანგეთიდან მიუღია საფრანგეთში ტურიზმის მოწყობის და საქმიანობის საკითხების შემცველი დოკუმენტაცია, კერძოდ, საფრანგეთის ტურიზმის ეროვნული სამმართველოს და ამ ქვეყანაში ტურიზმის საზოგადოებრივი ორგანიზაციის წესდება [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ.1, გვ.13]. საფრანგეთთან დაკავშირების მიზანს წარმოადგენდა მათი ცოდნის და პრაქტიკის გაზიარება და იმ გამოცდილების გადმოღება, რაც მორგებული და მიზანშეწონილი იქნებოდა კავკასიისათვის.

ყურადღებას იპყრობს თბილისში შვეიცარიის კონსულის მიერ წარმოდგენილი მასალები, სადაც ხაზგასმულია, რომ შვეიცარიაში ტურიზმის წახალისებასთან დაკავშირებული საკითხები უშუალოდ კერძო საზოგადოებების ხელში იყო. მასში მითითებულია ის გარემოება, რომ მთავრობა ტურისტული ბიზნესის წარმომადგენლებს ფულადი სახით, ან რაიმე სუბსიდიებით მხოლოდ საჭიროების და შესაძლებლობის შემთხვევაში ეხმარებოდა [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ.1, გვ. 13]

საინტერესოა ავსტრია-უნგრეთის კონსულის ცნობები მათ ქვეყანაში ტურიზმის განვითარების შესახებ. ამ მასალების მიხედვით, ტურიზმის განვითარებაზე ავსტრია-უნგრეთში ზრუნავდნენ როგორც სახაზინო დაწესებულებები, ასევე კერძო ორგანიზაციები, 1908 წ. 21 მარტის დეკრეტით საჯარო საქმეთა სამინისტროს დავალებული ჰქონდა მოეხდინა “ტურიზმის წახალისება, ტურისტთა მოზიდვა-დაინტერესება“. საარქივო დოკუმენტაციაში ცალკე ადგილი უკავიათ იმ კერძო პირებს, ორგანიზატორებს, რომლებიც გამუდმებით ქმნიდნენ ტურიზმის წინსვლისთვის აუცილებელ პირობებს, აარსებდნენ დაწესებულებებს: სასტუმროებს, თავშესაფრებს, აგრეთვე ზრუნავდნენ გზების მოწყობაზე და ტურიზმის მომიჯნავე ისეთი დარგების განვითარებაზე, როგორცაა რკინიგზის გაყვანა. დიდი ყურადღება ექცეოდა მრეწველობის იმ დარგთა განვითარებას, რომელიც უშუალოდ კავშირში იყო ტურიზმთან და ტურისტებისთვის საჭირო საგნების წარმოებასთან [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ.1, გვ.14]. აღნიშნული ამოცანების მოწესრიგებისათვის სახელმწიფო ტურისტულ ორგანიზაციებს აძლევდა კრედიტებს.

მნიშვნელოვანი და გასათვალისწინებელი იყო გერმანიის კონსულის მოსაზრებები კავკასიაში ტურიზმის განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით. კონსულის აზრით, კავკასიაში ტურისტული მოძრაობის განვითარებისათვის პირველ რიგში უნდა დაწყებულიყო კავკასიის შესახებ ვრცელი, მრავალმხრივი სარეკლამო კამპანია. გერმანიის კონსულს გასათვალისწინებლად და გასაზიარებლად მიაჩნდა შვედეთის ტურისტული კავშირის მაგალითი, რომელსაც სპეციალური ტურისტული ე.წ. „კანტორა“ - დაწესებულება ჰქონდა ბერლინში. სწორედ ამ უწყების საშუალებით ხდებოდა დაკავშირება საზღვარგარეთ დიდ ქალაქებში არსებულ ტურისტულ სააგენტოებთან. ყველა ეს ორგანიზაცია დაკავებული იყო ბეჭდური რეკლამების დარიგებით, საგაზეთო სტატიებისა და ცნობების გამოცემით. იგივეს ურჩევდნენ კავკასიაში ტურიზმის განვითარებით დაინტერესებულთ. გერმანიის კონსულს მნიშვნელოვნად მიაჩნდა, რომ ქვეყანაში დარიგებულიყო დიდი, მხატვრულად გაფორმებული პლაკატები, ლამაზი, მაღალპოლიგრაფიულ დონეზე გაფორმებული ბეჭდური ბროშურები, რომლებიც მოგზაურობის მსურველებს საჭირო ინფორმაციას მიაწვდიდა კავკასიაზე, მის კულტურაზე, სარკინიგზო გზებზე, ეთნოგრაფიაზე, იქ მოსახლე ეთნოსებზე, ღირსშესანიშნაობებზე. ასევე, გზების, სასტუმროების და ღამის გასათევი ადგილების შესახებ, მოგზაურობის ფასებზე. ბროშურები მრავლად უნდა ყოფილიყო წარმოდგენილი საუკეთესო კვების ობიექტებსა და სასტუმროებში, საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებზე“ [სცსსა, ფონდი

14, საქმე 216, ანაწ.1, გვ.14].

უძველესი დროიდანვე ტურიზმის განვითარებისთვის დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა საინფორმაციო საშუალებებს, რეკლამას, პიარს, გზამკვლევეს. „გზამკვლევის დანიშნულებაა ტურისტს მიაწოდოს ინფორმაცია ამა თუ იმ ქვეყნის გეოგრაფიულ თავისებურებებზე, შემაღენლობაზე, ცხოვრების წესზე, კულტურაზე და ა.შ. XVI ს-ის დასაწყისიდან გამოიკა გზამკვლევეები საფრანგეთში, იტალიაში, ევროპის სხვა ქვეყნებში“ [მაისურაძე, ხუციშვილი, ხომერიკი, ვერბეცკი 2011].

გზამკვლევეებთან ერთად ტურიზმის ინდუსტრიაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭებოდა „ტურისტებისთვის უფასოდ დასარიგებელი ბუკლეტების გამოცემას“. დღესდღეობით საინფორმაციო საშუალებების დიდი სპექტრი არსებობს. ამ მხრივ, უმნიშვნელოვანესია ინტერნეტი, რომელიც სთავაზობს დეტალურ ინფორმაციას ტურისტული ცენტრების, მომსახურების, ღირსშესანიშნა-ობების შესახებ, ასევე საშუალებას იძლევა სამუხეუმო ექსპონატების დათვალიერების, სასტუმროთა და სააგენტოთა შერჩევის, ბილეთების დაჯავშნის და ა.შ. [ბირჟაკოვი 2011].

XX საუკუნის დასაწყისისთვის, ბუნებრივია, ტურისტული დაწესებულებები მაღალტექნოლოგიებს და ელექტრონულ რესურსებს ვერ გამოიყენებდნენ, მაგრამ რეკლამის იმ ფორმებისა და საშუალებების გამოყენებას მაქსიმალურად ურჩევდნენი კონსულები „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების კომიტეტის“ ხელმძღვანელებს რაც მიღებული იყო ევროპაში. რეკლამის მაშინდელ საშუალებებს კი წარმოადგენდა გზამკვლევეები, რუკები, ბუკლეტები, ბროშურები, პლაკატები, რომელთა გამოყენება დღესაც მნიშვნელოვანია ტურიზმის განვითარებისა და გაფართოებისათვის.

როგორც საარქივო დოკუმენტაციიდან ირკვევა გერმანიის კონსულს უმნიშვნელოვანესად მიაჩნდა „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების მთავარი კომიტეტისა“ და ლაიპციგში „გერმანული საზოგადოების კავშირს“ შორის ურთიერთობების დამყარება. მისი აზრით, ლაიპციგში საიმპერატორო საკონსულოს შუამავლობით შეიძლება მიღწეული ყოფილიყო კავშირი და თანამშრომლობა მთავარ კომიტეტთან. სასურველი იქნებოდა მომხდარიყო ორმხრივი შეთანხმება რეკლამირების და ურთიერთთანადგომის შესახებ.

გერმანიის კონსულს კავშირების ურთიერთგაღრმავების და ტურისტების ნაკადების შემოდინებისთვის აუცილებელ პირობად მიაჩნდა ჩქარი მატარებლის მოძრაობა რუსეთის დასავლეთ საზღვრებსა და კავკასიას შორის. მისი შეხედულებით, სწრაფი მატარებლით გადაადგილება საკმაოდ ეფექტური და კომფორტული იყო. იგი იძლეოდა მანძილის სწრაფად დაფარვის საშუალებას და ჰქონდა ბევრი უპირატესობა ტრანსპორტის სხვა სახეებთან შედარებით. ასევე, აუცილებლად მიაჩნდა საზღვაო კავშირების დამყარება ოდესა-კონსტანტინოპოლს, კავკასიის შავი ზღვის კურორტებსა და ბაქოს შორის. მნიშვნელოვნად მიაჩნდათ „კავკასიაში ტურიზმის განვითარებისთვის წრიული მოძრაობის ბილეთების შემოღება“ [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.14].

აღსანიშნავია, რომ გერმანიის კონსულის ამ მოსაზრებას დღესაც დიდი მნიშვნელობა აქვს. სწრაფი მატარებლები უხმოდ და რბილად მოძრაობენ. რყევა, ვიბრაცია და ხმაური გამორიცხულია. ეს ხდება კომფორტული ვაგონების შემთხვევაში, რომელიც რბილი ავტომატური სავარძლებითა და კონდიციონერებით არის აღჭურვილი, აქვს პანორამული მინები ადგილმდებარეობის დასანახად [კოჭლამაზაშვილი, ყანდაშვილი, 2008].

უცხოელთა რჩევებში დიდი ადგილი უკავია სისუფთავისა და სანიტარულ-ჰიგიენური ნორმების დაცვის და ტურისტთა უსაფრთხოების საკითხებს. დღესაც, თანამედროვე სტანდარტების მიხედვით – „ტურისტების უსაფრთხოების დაცვა მუდმივად უნდა იყოს

სახელმწიფო ზრუნვის საგანი, როგორც ქვეყნის შიგნით, ისე ქვეყნის გარეთ, თუნდაც ერთი უბედური შემთხვევა ძალიან დიდ დარტყმას აყენებს ტურისტულ ბიზნესს“. [http://ratenew.ru/news/16092005_3.stm].

ტურისტული სააგენტოები მოვალენი არიან მოახდინონ ტურისტების უსაფრთხოებისა და მათი ქონების დაცვა. უნდა მოხდეს ტურისტების დაუყოვნებელი ინფორმირება იმ სახიფათო მარშრუტებზე, რაც საშიშია მათი სიცოცხლისთვის, ინფორმაცია უნდა მოიცავდეს მასალას, საბაჟო, სასაზღვრო, სანიტარულ და ეპიდემიოლოგიურ თავისებურებათა შესახებ.

[<http://www.turbooks.ru/stati/zakony/173-obespechenie-bezopasnosti-turizma.htm/>]

მოგზაურთა უსაფრთხოებაზე ზრუნვა და მათი დაცვა ყველა ეპოქაში უმნიშვნელოვანესი იყო და ასეა დღესაც ტურიზმის უსაფრთხოება პირდაპირ კავშირშია სახელმწიფოს პოლიტიკასთან ამიტომ სახელმწიფოში უსაფრთხოების დაცვა მუდმივად უნდა იყოს სახელმწიფოს ზრუნვის საგანი. „უსაფრთხოების უზრუნველყოფა უმნიშვნელოვანესი ამოცანაა საერთაშორისო და ეროვნული ტურიზმის განვითარებისათვის, ამიტომ მასზე ზრუნვა უნდა ხდებოდეს ტურისტული კომპანიის, ტურიზმის ცენტრალური ადმინისტრაციის, ადგილობრივი ორგანოების, სახელმწიფოს ცენტრალური ხელისუფლების და საერთაშორისო ორგანიზაციების დონეზე“. [ალადაშვილი, თამარაშვილი, 2020]

ასე რომ, ტურიზმის უსაფრთხოების და სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური საკითხები ყველა დროში აქტუალურია, როგორც იყო ერთი საუკუნის წინ, ასევე თანამედროვე პერიოდშიც.

როგორც საარქივო დოკუმენტებიდან იკვეთება, XX ს-ის დასაწყისისთვის დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებში უკვე არსებობდა საკმაოდ დიდი გამოცდილება ტურიზმის განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით. დასავლელი მეზობლების მხარდაჭერა და გამოცდილების გაზიარება სერიოზულ სასიკეთო სიახლეს შეიტანდა კავკასიაში ტურიზმის შემდგომ განვითარებაში.

მეფისნაცვალის ითვალისწინებდა ყოველივე ზემოაღნიშნულს და საზღვარგარეთ არსებულ დაწესებულებებს (სამინისტროებს) მიმართავდა წერილით, რითაც სთხოვდა ევროპის ქვეყნების საელჩოებისთვის დაევალებინათ დაკავშირებოდნენ საჭირო სამთავრობო დაწესებულებებს, მიეწოდებინათ ინფორმაცია ტურიზმის დამხმარე ორგანიზაციების, მათი საქმიანობის, სამთავრობო სუბსიდიების შესახებ. ამ მხრივ საინტერესოა და ყურადღებას იქცევს კავკასიაში ტურიზმის წახალისების მთავარი კომიტეტის სხდომების ოქმები. მაგალითად, როგორც ირკვევა, 1913 წელს მთავარი კომიტეტის წარმომადგენელმა კ.ფ. განმა გააცნო დამსწრეებს საზღვარგარეთის ტურისტული ორგანიზაციებიდან მიღებული შემდეგი წერილები: ლაიფციგის ორიენტ-რეიზ-კლუბის დოქტორ ვიუნშის წერილი: სადაც იგი აღნიშნავს, რომ თუ ტურიზმის წახალისების კომიტეტის მიერ იგი დაინიშნებოდა გერმანიაში სპეციალური წარმომადგენლად, მოაწყობდა დიდ და პატარა ექსკურსიებს კავკასიის მიმართულებით. ამის შესახებ განცხადებებს გააკეთებდა გაზეთებში, ეს გაზრდიდა ტურიზმით დაინტერესებულთა რიცხვს რაც დადებითად აისახებოდა ტურიზმის შემოსავლებზე.

ამასთანავე იგი ითხოვდა, რომ „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების კომიტეტს“ გამოეყო ბილეთების გარკვეული რაოდენობა, ხუთი წლის მანძილზე უსასყიდლოდ გემებით და სარკინიგზო გზებით გადასაადგილებლად მისთვის და მისი წარმომადგენლისათვის. ასევე იგი ითხოვდა, რომ ტურისტებს, რომლებიც მისი ხელმძღვანელობით გაემგზავრებოდნენ კავკასიაში, საშუალება მისცემოდათ მეორე კლასის ვაგონებში ემგზავრათ მესამე კლასის ბილეთებით. იგი ვარაუდობდა 20-კაციანი ჯგუფებით ვიზიტებს, ვარაუდობდა, რომ თუ მიეცემოდა საშუალება საშუალო შესაძლებლობის მქონე გერმანელი ტურისტებისთვის მოეწყო ექსკურსიები 500-600 მარკის ღირებულების ოდენობით, ყოველწლიურად გამონახავდა ასობით მსურველს, რითაც

დაეხმარებოდა კავკასიაში ტურისტთა ნაკადის გაძლიერებას და თუ ეს ექსკურსიები „მოდაში“, შემოვიდოდა, უკვე ადვილად დაინტერესებოდნენ შემდეგული ტურისტებიც.

დოქტორი ვიუნში პირდებოდა კომიტეტს, რომ იგი გამოვიდოდა „რუსულ-ენოვანი მოხსენებით ლაიპციგში ე.წ. „ორიენტკლუბში“ კავკასიის შესახებ. იგი მზად იყო შეემუშავებინა დაწვრილებითი დეტალური პროექტი კავკასიაში ტურიზმის განვითარების საკითხებთან დაკავშირებით. მას ტურიზმის წინსვლისთვის აუცილებლად მიაჩნდა საგადასახადო ტარიფების შემცირება სასტუმროებსა და ოთახების გამქირავებელ კერძო სახლებში, სიაფე საფუძველს შექმნიდა ტურისტების დაინტერესებისათვის. „ამ გზით კი ყოველწლიურად ტურისტებისგან მიიღებდა დიდ შემოსავალს და სახელმწიფოს ხარჯები ათჯერ და მეტჯერ ანაზღაურდებოდა“ [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.17].

საინტერესოა ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში ტურიზმის განვითარების დირექტორის რეფერანტის უ.ი. პოიმანის მოხსენებიდან ამონარიდი: იგი აღნიშნავდა, რომ „ბოსნიასა და ჰერცეგოვინაში, მას შემდეგ, რაც შეძლო მოეძია საჭირო ფინანსური სახსრები, ის სრულიად დამოუკიდებლად შეუდგა მუშაობას და ააშენა სახაზინო სასტუმროები, სადაც მან პრაქტიკანტის სახით 4 თვე იმუშავა, რათა კარგად შეესწავლა ეს საქმე დიდ სასტუმროებში და შემდეგ მუშაობა დაიწყო აფიშებზე, სტატიებზე. ამასთანავე, იგი ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში ატარებდა ლექციებს. მისი აზრით, ლექციების ჩატარებით შესაძლებელი ხდებოდა მრავალი ადამიანის დაინტერესება მოგზაურობით. ლექციები მიმდინარეობდა თვალსაჩინოების გამოყენებით, დემონსტრირებით. მას წაკითხული ჰქონია 500-მდე ლექცია და რეკლამირების ეს ფორმა ყველაზე ეფექტურად მიაჩნდა.

უ.ი.პოიმანის მოხსენებიდან ჩანს, რომ მას საილუსტრაციოდ, თვალსაჩინოებისთვის გამოუყენებია პლაკატები, რომელიც შედგებოდა გაფერადებული ბარათებისაგან, რასაც დიდი მოწონება დაუმსახურებია. მიზანშეწონილად მიაჩნდა, რომ კარგად გაფორმებული პლაკატები და ბარათები გემების მაგიდებზე განელაგებინათ, რადგან ცუდი ამინდის დროს მგზავრები მათ კითხვას დაიწყებდნენ. მას ტურისტების მოზიდვის შესანიშნავ საშუალებად მიაჩნდა მხატვრული საფოსტო მარკები, ამ გამოცდილებით ბატონი პოიმანი ვარაუდობდა, რომ კავკასიაში მიზანშეწონილი იქნებოდა იგივე სახით ტურიზმის რეკლამირება. ამასთანავე, აუცილებლად მიიჩნევდა გამომგზავრებას კავკასიაში. მისი ახლოს გაცნობა-დათვალერების შემდეგ უკვე შეძლებდა ტურისტთა ექსკურსიების ხელმძღვანელობას, მათ დახვედრა-თანხლებას, თავის თავზე აიღებდა ტურისტებზე ზრუნვას და სასარგებლო რჩევების და მითითებების მიცემას, აგრეთვე იგი აღნიშნავდა იმასაც, რომ, ტურისტები მაშინ მიდიან ქვეყანაში, როცა მათ არ ელოდებთ საფრთხე და დაცულია უსაფრთხოების ნორმები.

პოიმანის აზრით, მნიშვნელოვანი იყო, რომ ეარსება ტურისტულ ცნობათა ბიუროს, რასაც ბევრი სარგებელის მოტანა შეეძლო. იგი აღნიშნავდა: „მე ამჟამად ბევრი კავშირი მაქვს იმ პირებთან, რომლებიც მუშაობენ ტურიზმის წახალისების საკითხებზე“. ასევე, როგორც ჩანს, იგი თანამშრომლობდა საექსკურსიო კლუბებთან, სადაც კითხულობდა ლექციებს" [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.18]. იგი დიდ სურვილს გამოსთქვამდა, რომ შეემუშავებინა მემორანდუმი ტურიზმის განვითარებისათვის, რაშიც იგი ითხოვდა მხოლოდ და მხოლოდ საფოსტო ხარჯებს და არავითარ ფულად ჯილდოს. გამოდის, რომ იგი სრულიად უანგაროდ სთავაზობსდა თანადგომას ზემოაღნიშნულ კომიტეტს.

ტურიზმის წახალისების კომიტეტში გაეცნენ რა გ. პოიმანის მოსაზრებებს, მოიწონეს მისი ჩანაწერები მცირე სასტუმროთა აშენების, გაქირავების მონიტორინგის, ტურიზმის წინსვლისა და განვითარების შესახებ. განსაკუთრებით საინტერესოა პოიმანის მიერ შედგენილი კითხვარი, რომლითაც იგი მიმართავდა კომიტეტს:

- 1) კავკასიაში რომელი ადგილები იპყრობდა ტურისტთა ყურადღებას?
- 2) არსებობდა თუ არა სასტუმროები, ღამის გასათევი ადგილები, სად და რა სახის.
- 3) როგორი იყო გადაადგილების საშუალებები?
- 4) არსებობდა თუ არა გზის გამკვლევი ბროშურები?
- 5) იყვნენ თუ არა ადგილობრივი გამცილებლები?
- 6) არსებობდა თუ არა სამთავრობო გადაწყვეტილება იმის შესახებ, რომ ზოგიერთ პუნქტში,

სადაც უფრო მეტია ტურისტების მიმოსვლა, აშენებულყო პატარა სასტუმროები (ე.ი., ითხოვდა გარკვეული ტურიზმის სახელმწიფო რეგულირებას) [სცსსა,ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.18].

პოიმანს სურდა, რომ ესარგებლა დაღმაცის მაგალითით, სადაც 20-ოთახიანი სასტუმროების ნაგებობები იყო გამოყენებული ტურისტული მიზნებისთვის. ის სთავაზობდა ქარხნული წესით დამზადებულ ასაწივ სასტუმროს, რომელსაც ნებისმიერ ადგილზე შეეძლო ამუშავება და გარეგნული იერსახით ისე გამოიყურებოდა, როგორც აგურის და ქვის ნაგებობა. ამ გზით შესაძლოდ მიაჩნდა დიდი შემოსავლების მიღება. პოიმანი უმნიშვნელოვანეს როლს აკისრებდა რეკლამას, ხოლო რეკლამის საშუალებებიდან გამოარჩევდა ლექციათა კურსს. ზოგადად კი, დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა ცოცხალ სიტყვას, აზრს და შთაბეჭდილების გაზიარებას. სარეკლამო თვალსაზრისით, იგი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა მრავალფეროვანი პლაკატების დამზადებას. ტურიზმის წახალისებისთვის უმნიშვნელოვანესად მიაჩნდა გზად საფოსტო სადგურებში ცხენების კომპლექტების რაოდენობის გაზრდა, საფოსტო სადგურების მოწყობა ისე, რომ შენობების გაფართოვების მეშვეობით შესაძლებელი ყოფილიყო დიდი რაოდენობით მოგზაურთა მიღება და მათთვის ღამის თევის უზრუნველყოფა.

მისი აზრით, აუცილებლად უნდა მოწესრიგებულიყო ცხენების რაოდენობა ყოველ სადგურში, სახელმწიფო ხაზინიდან უნდა გამოყოფილიყო დამატებითი ხარჯები ცხენების კომპლექტების გაძლიერებისათვის. გასათვალისწინებელი იყო ის გარემოებაც, რომ ტურიზმის წინსვლის საქმეში ჩართული იყო კავკასიის სამხედრო ოლქის შტაბის სამხატვრო ტოპოგრაფიული განყოფილება, მათ ევალუბოდათ 5 ვერსიანი რუკების მომზადება-გაყიდვა მოსახლეობაზე და ტურისტულ ობიექტებზე.

ტურიზმის წახალისებისთვის პოიმანს მნიშვნელოვან პირობად მიაჩნდა კომიტეტთან დაარსებულიყო ბიბლიოთეკა, რომელიც უხვად მომარაგდებოდა გზამკვლევებით, მრავალფეროვანი ლიტერატურით, წიგნადი ფონდით და პერიოდული პრესით – როგორც რუსულ, ასევე ევროპულ ენებზე .

საკმაოდ ვრცელია ნუსხა იმ ორგანიზაცია-დაწესებულებებისა თუ კერძო პირებისა, რომელთაც რეგულარულად უკავშირდებოდა ტურიზმის წახალისების კომიტეტი თანადგომისა და რჩევებისათვის. მათ შორისაა: ყირიმის სამთო კლუბი, ნოვოროსიისკის სამთო კლუბის თავმჯდომარე ეკატერინოდარში, ყუბანის ოლქის შემსწავლელი საზოგადოების თავმჯდომარე, თბილისში ავტომობილების ანონიმური საზოგადოების დირექტორი, თბილისში გერმანიის წამომადგენელი ,რუსეთის სანაოსნო საზოგადოების თავმჯდომარე, ნაოსნობის და ვაჭრობის რუსეთის საზოგადოების აგენტი. სწორედ მათ სთხოვდნენ თავიანთი შეხედულებები წარმოედგინათ კავკასიაში ტურიზმის განვითარებასთან დაკავშირებით. თითოეული მათგანი უკავშირდებოდა კომიტეტს და საკუთარ დამოკიდებულებებს, მოსაზრებებს სთავაზობდა ტურიზმის წინსვლა-განვითარებასთან დაკავშირებით. კერძოდ, აუცილებლად მიაჩნდათ პერიოდულად სპეციალური თათბირების მოწყობა, სადაც შეიკრიბებოდნენ დარგის განვითარებით დაინტერესებულნი. თათბირებში მონაწილეობა უნდა მიეღოთ საქალაქო თვითმმართველობის ამიერკავკასიის და ვლადიკავკაზის დაწესებულებათა წარმომადგენლებს“ [სცსსა,ფონდი14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.15].

ბუნებრივია, ასეთი თათბირები, მიუხედავად იმისა, რომ ხშირად მინიმალური პირობებიც არ იყო ტურისტთა მომსახურებისთვის, კეთილისმყოფელ ზეგავლენას მოახდენდნენ ტურიზმის კომიტეტის საქმიანობაზე. საარქივო დოკუმენტებიდან ჩანს, რომ ყოველწლიურად სულ უფრო მატულობდა რიცხვი იმ უცხოელი ტურისტებისა, „რომლებიც ყველა პირობას ეგუებოდნენ, განსაკუთრებული ბუნების სიდიადისა და გრანდიოზულობის გამო“ [სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ. 1, გვ.15]. სწორედ ამიტომ იყო, რომ კომიტეტის მოღვაწეობის პირველი ნაბიჯები ემსახურებოდა ელემენტარულად აუცილებელი მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, რაც თავისთავად ზრდიდა ტურისტთა რაოდენობას. ცხადია, ტურისტული ბიზნესი გაისტუმრებდა გაწეულ ხარჯებს, გაზრდიდა მატერიალურ შემოსავლებს და სარგებელს მოუტანდა, როგორც კომიტეტს, ასევე ადგილობრივ მოსახლეობას.

ამრიგად:

1. წარმოდგენილი მასალების გაანალიზებით შესაძლებლობა გვეძლევა გავცნოთ ტურიზმის განვითარების თავისებურებებს კავკასიაში XX საუკუნის დასაწყისში;
2. „კავკასიაში ტურიზმის წახალისების მთავარი კომიტეტის“ საქმიანობის შესწავლით საშუალება გვეძლევა გავცნოთ საგარეო ურთიერთობებს, უცხოელთა გამოცდილებას, რჩევებს, რეკომენდაციებს, მითითებებს, რაც უკვე არსებობდა ევროპის დიდ სახელმწიფოებში, ყოველივე მნიშვნელოვანი იყო ახლად ჩამოყალიბებული კომიტეტისთვის, რეგულარული კავშირურთიერთობანი იყო დამყარებული ავსტრია-უნგრეთის, გერმანიის, საფრანგეთის, ბელგიის, იტალიის, შვეიცარიის, ბოსნია-ჰერცეგოვინის წარმომადგენლებთან, რაც იძლეოდა კავკასიაში ტურიზმის სწორი და სწრაფი განვითარების საფუძველს;
3. საარქივო პირველწყაროებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ საუკუნის წინანდელი რეკლამის ფორმების ნაირსახეობაზე, საინფორმაციო საშუალებებზე. ასევე, ტურიზმის უსაფრთხოებისა და სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიურ საკითხებზე, რეკლამის განთავსების, სატრანსპორტო საშუალებებზე, ტურიზმის ინფრასტრუქტურაზე და ა.შ.;
4. თანამედროვე პირობებში მრავალი ტურისტული ორგანიზაცია არსებობს, როგორც მსოფლიოში, ასევე კავკასიაში. იცვლება დრო, იცვლება საინფორმაციო ტექნოლოგიები, მაგრამ იგივე რჩება კავკასიის მდებარეობა, მრავალმხრივი საინტერესო ტურისტული პოტენციალი, კავკასიის მშვენიერება, ულამაზესი უღელტეხილები, ბუნება, სამზარეულო თუ სტუმართმასპინძლობის ტრადიციები, რაც ყოველთვის იწვევდა უცხოელთა დაინტერესებას იწვევდა;
5. ტურიზმის უცხოელი ექსპერტების რჩევები, რეკომენდაციები, მსოფლიო ტურისტული ორგანიზაციების მიერ ჩამოყალიბებული მოსაზრებები, ადგილობრივ ტურიზმის ექსპერტებთან ერთად, აუცილებელ პირობას წარმოადგენს ნებისმიერ ქვეყანაში და, შესაბამისად, ტურიზმის განვითარებისა და წინსვლისათვის. როგორც ერთი საუკუნის წინ, ასევე დღეისათვისაც.

ლიტერატურა და წყაროები:

1. ალადაშვილი, მ. თამარაშვილი, თ. (2020). უსაფრთხოება ტურიზმში. თბილისი
2. ბირჟაკოვი, მ. (2011), ტურიზმის თეორია. თბილისი
3. კოჭლამაზაშვილი, ლ. ყანდაშვილი, თ. (2008). ტურიზმი და ტრანსპორტის ინდუსტრია. თბილისი
4. მაისურაძე, დ. ხუციშვილი, თ. ხომერიკი, გ. ვერბეცივი, მ. (2011). ტურიზმის შესავალი. თბილისი
5. მეტრეველი, მ. (2008). ტურიზმის ეკონომიკა და პოლიტიკა. თბილისი
6. სცსსა, ფონდი 14, საქმე 216, ანაწ.1, 6: 13,14,15,17,18.

7. შუბლაძე, ვ. (2006) ტურიზმის დაჩქარებული განვითარება სიღარიბის დაძლევის ფაქტორი საქართველოში. თბილისი
8. <http://www.turbooks.ru/stati/zakony/173-obespechenie-bezopasnosti-turizma.htm/>
9. <http://ratenew.ru/news/16092005/3.stm>.

of tourism development in the South Caucasus: past and present

Tamarashvili Tamar

Iakob Gogebashvili State University, Telavi

Abstract

The article `Aspects of tourism development in the South Caucasus: past and present~ covers the historical aspects of tourism development in the Caucasus region. The Caucasus region was and is distinguished by many tourist opportunities, characterized by a special geopolitical location, and an abundance and diversity of tourist resources. The archival materials give us an idea of the history and peculiarities of the development of tourism in the Caucasus. By studying and analyzing them, we get to know the peculiarities of the development of tourism in the Caucasus. In particular, studying the activities of the "Main Committee for the Promotion of Tourism in the Caucasus" gives us the opportunity to learn about foreign relations, the experience of foreigners, advice, recommendations, instructions, all of which were important for the development of the field. With the representatives of Switzerland, Bosnia-Herzegovina, sharing their experience provided the basis for the correct and rapid development of tourism in the Caucasus. Based on archival sources, we can discuss the variety of century-old forms of advertising, information media, tourism safety and sanitary-epidemiological issues, advertising forms, means of placement, types of transport, and tourism infrastructure.

Today, there are many tourist organizations and time along with information technologies are changing, but the location of the Caucasus remains the same. It has multifaceted and interesting tourist potential. The beauty of the Caucasus, beautiful passes, nature, cuisine and traditions of hospitality always aroused the interest of foreigners. Furthermore, advice, recommendations of foreign experts in tourism, opinions formed by world tourism organizations, together with local tourism experts, are a necessary condition for the development and progress of tourism in any country.

Keywords: tourism, Caucasus, tourism resources, tourism infrastructure, tourism services.